
La Jamància: el naixement de l'última bullanga popular (juny-agost de 1843)

Jordi Bou Ros

La revolució liberal a Barcelona marcà un punt d'inflexió dins de la història de la ciutat. Durant més de deu anys, la ciutat es convertí en un dels principals escenaris de referència del liberalisme de tot l'Estat. La I Guerra Carlina (1833-1840), les diferents bullanges, la lluita pel poder entre moderats i progressistes, el naixement del primer republicanisme, la repressió envers la ciutat (bombardeig de 1842, estat de setge), la proliferació del romanticisme o el govern dictatorial del general Espartero marcaren tot un període de conflictivitat constant entre el govern i la ciutadania. Tot aquest món quedà en l'oblit dels llibres d'història de tot el segle XIX i de gran part del segle XX.

Però hi una data que encara ha quedat més en l'oblit. La de 1843 i, amb ella, els fets de la Jamància, l'última gran bullanga de caire popular. Llibres com ara la *Història de España* de Modesto Lafuente és un clar exponent d'aquest oblit.¹ Ja en els nostres dies, algun petit intent s'ha fet per recuperar aquells fets. Així, Vicens Vives, en el seu llibre *Industrials i polítics*, o el llibre de Curet sobre els fets de la Jamància són, desgraciadament, una excepció.

Però sempre que hem parlat d'aquells fets els autors s'han centrat a fer una petita descripció dels esdeveniments que van des del setembre fins al novembre de 1843, el que coneixem popularment com la Jamància. Però si solament ens fem ressò d'aquella cronologia ens trobem que la història no té sentit. Serà necessari encara anar un xic més lluny en el temps per començar a percebre per què els ciutadans de Barcelona decidiren aixecar-se de nou contra el govern que havien ajudat a crear a partir de maig-juny de 1843. Barcelona visqué, abans dels fets de setembre, dues revoltes ciutadanes. La primera, per a enderrocar el general Espartero, el 3 de juny. La segona revolta es donà els dies centrals del mes d'agost i

1. *Historia general de España desde los tiempos primitivos hasta la muerte de Fernando VII por Don Modesto Lafuente, continuada desde dicha época hasta nuestros días por Don Juan Valera con la colaboración de D. Andrés Borrego y D. Antonio Pirala*, Barcelona, Montaner y Simon, 1890.

fou motivada per l'incompliment dels acords entre la Junta Suprema de Barcelona i les autoritats del govern López.

Juliol dins d'una Barcelona efervescent

La revolució contra la regència d'Espartero s'inicià el 24 de maig de 1843 a la ciutat de Màlaga. Molt ràpidament, el moviment es començà a estendre per diverses ciutats de tot Espanya: Granada, Almeria, Sevilla i Lugo. Ja dins de Catalunya, la primera població que aixecà la bandera del pronunciament fou Reus, i al capdavant es trobaven Joan Prim i Llorenç Milans del Bosch. La seva justificació fou la situació de decadència en què vivia el país i el govern despòtic del mateix Espartero. Aquests fets anaren precedits per la dimissió del gabinet López, substituït pel govern Becerra-Mendizábal, que fou rebutjat, d'antuvi, pel ple del Congrés de Diputats: «tended la vista a vuestro alrededor y comprenderéis fácilmente el motivo de nuestra conducta y de la que os conviene también guardar en la actual crisis; todavía humean las cenizas de un fuego arrojado por hombres de infausto recuerdo».² Davant d'aquesta situació de rebuig contra el nou govern, es decidí tancar les Corts, amb el decret del 26 d'abril de 1843, amb la promesa de tornar-les a obrir durant el mes d'agost. Però el suport del ministeri dimissionari s'estengué per tota la societat i per tots els partits:

López era un vaso de cristal purísimo que dejaba penetrar su interior por cualquier punto de su superficie, los decretos de Mendizábal son una vasija de metal exteriormente bruñido, brillante, fascinador por la luz que refleja.³

Mentrestant, Reus constituí una Junta de Govern Provisional, al capdavant de la qual hi havia Llorenç Milans del Bosch, on es defensava el retorn de la Constitució de 1837, la figura d'Isabel II i la independència nacional (contra els acords comercials entre Espanya i Anglaterra). Un fet, aquest últim, que afecta d'una forma molt significativa tota la societat i, sobretot, el món fabril, com a conseqüència de l'increment de l'atur i de la introducció de noves màquines que podien treure molts llocs de treball.

Però el fet que molts militars no donessin el seu suport al pronunciament, com ara en el cas de Zurbano, comportà que el conflicte, que podia resoldre's molt ràpidament, s'allargués durant un parell de mesos. D'aquesta manera, l'èxit inicial s'anà diluint a poc a poc, sobretot després de la pèrdua de Reus⁴ i Lleida,⁵ que restaren durant uns quants dies en mans dels sublevats. Però la idea de voler reprimir aixecament per aixecament es convertí en la perdició del mateix Espartero.

Mentrestant, a Barcelona, la situació fou prou confusa. En els pocs estudis que s'han fet sobre aquest període, els historiadors ens han deixat una visió idíl·lica

2. «Barceloneses», *Diario de Barcelona*, 1 de juny de 1843.

3. «El tiempo lo dirá», *El Imparcial*, 31 de maig de 1843.

4. Pere ANGUERA, *El general Prim. Biografía de un conspirador*, Barcelona, Edhasa, 2003, pàg. 117-163.

5. Quintí CASALS, *El trienni progressista a la Lleida del segle XIX*, Lleida, Pagès, 2000.

sobre el pronunciament barceloní. Ni de bon tros fou així. Si fem un buidat de premsa, que és la imatge utilitzada per Jaume Vicens i Vives, sembla que tot estigué decidit i protagonitzat per l'Ajuntament i els estaments militars barcelonins. Però si resseguim les actes de l'Ajuntament barceloní ens adonem que l'autèntic protagonista fou el poble menut i la burgesia. Una burgesia temorosa de la revolució com a sinònim de caos, però també una burgesia preocupada pels seus negocis i cabals, que veia en la política econòmica d'Espartero la seva agonia. Un conjunt de ciutadans que pressionaren unes autoritats desbordades pels esdeveniments i uns estaments militars indecisos davant de quin paper havien de jugar: a favor de la sublevació o al costat del regent.

Les notícies que arribaven de tot Espanya i, sobretot, de Reus feren que l'Ajuntament i el mateix batlle, Santa-Maria, es decidissin, en un primer moment, per intentar tranquil·litzar el poble. Per aquest motiu es constituí una comissió amb Ventura, Figuerola i Armendáriz. La seva primera comesa fou la redacció d'un text on es recordava a la població els tristos successos del novembre del 1842 i la por que es poguessin repetir.⁶ Però l'Ajuntament també era conscient de l'alt grau de descontentament de la població, ressentida amb el govern Espartero: «La efervescencia popular que se dirige a todos modos a pronunciarse desde luego». Veient com la situació se'ls començava a escapar de les mans, destinaren una quantitat de diners per intentar controlar la situació revolucionària.⁷ Però el fet que l'Ajuntament no tingués fons per a poder fer front a les seves necessitats, ja que «las cajas comunales están cuasi exhaustas», féu desistir les autoritats, en un primer moment. La por que el pronunciament fos controlat pel poble, i de retruc pels elements més radicals, féu que es decidís demanar ajut a la Diputació Provincial, que hi aportaria 4.000 duros. De fet, es començà a constituir una nova comissió (Soler i Matas, Figuerola i Agullé) per posar-se en contacte amb la Diputació i començar a dissenyar un pla conjunt de defensa davant les possibles manifestacions ciutadanes i, en cas necessari, convertir-se en l'avantguarda d'una eventual bullanga.⁸

Però, tot i aquestes mesures, el poble començà a mobilitzar-se. En la sessió del ple de l'Ajuntament del dia 5 de juny, una comissió de representants del poble demanà una declaració municipal favorable al pronunciament. L'Ajuntament es veia envoltat per una gran munió de ciutadans que recolzaven la petició feta pels seus representants i que col·lapsaren la plaça de la Constitució, actualment plaça de Sant Jaume.

Les pressions reeixiren i l'Ajuntament decidí que era necessària la constitució d'una comissió de representants del poble per negociar tant amb ells com amb la Diputació i, de retruc, amb el món militar. La comissió estava constituïda per Isidoro de Angulo, Manuel de Senillosa, Juan Castells, Juan Casas, Antonio Santamaria, Juan Rovira, Cayetano Almirall, Manuel Gatell i Victoriano d'Atmeller. El mateix Isidoro de Angulo comentava com foren elegits els seus membres. Aquell mateix dia, un grup de 8 homes l'havien anat a buscar a casa per comunicar-li

6. AMAB (Arxiu Municipal Administratiu de Barcelona), Llibre d'actes de l'Ajuntament de Barcelona, 31 de maig de 1843.

7. Entre la documentació registrada a l'AMAB no s'especifica quines devien ser aquestes mesures.

8. AMAB, Llibre d'actes de l'Ajuntament de Barcelona, 1 de juny de 1843, pàg. 162.

que havia estat escollit com a portaveu del poble. Això ens fa pensar com de poc preparada estava la revolta dins de la ciutat. Mentre la comissió començava a treballar, en una reunió secreta s'havia decidit la necessitat de constituir una Junta Provincial de Barcelona, la futura Junta Superior de Barcelona, que havia de ser representada per «personas de todos los colores políticos a fin de llevar a cabo el pronunciamiento».

A mesura que passava el temps, els fets de Barcelona anaven augmentant la tensió. El mateix dia, una munió de persones que passejaven per la Rambla anaren fins a la casa del general Zurbano, situada al carrer de Santa Margarida, cantonada amb Unió, casa de Bosch i Renart, per increpar-lo.⁹ Davant d'aquest fet, el general demanà protecció al capità general. Finalment, sortí de casa, protegit per un grup de mossos d'esquadra, amb la intenció de reunir-se amb els seus homes davant de la casa March de Reus. Al llarg de tot el camí, fou increpat amb crits a favor de la reina, de la Constitució del 1837 i de Joan Prim. Segons ens diu la premsa, un fals moviment del mateix general fou interpretat com el preludi d'una càrrega contra la població reunida. El general demanà als mossos d'esquadra que buidessin la plaça, amb el resultat de dos ferits per arma de foc, un a la mà i l'altre al braç, que la premsa atribueix a dos trets fets pels mateixos mossos. El mateix general Zurbano tragué la seva espasa i ferí dos ciutadans més «que se echaban encima de su caballo». Finalment, Zurbano sortí de la ciutat en direcció a Tarragona, per poder frenar els moviments revolucionaris.

Però encara quedava un element que fins aleshores no s'havia pronunciat ni a favor ni en contra: l'estament militar, i sobretot el capità general de Barcelona, J. Cortínez de Espinosa. Eren conscients que, sense el seu suport, a Barcelona podia produir-se de nou un bany de sang. Aquest neguit el plasmà clarament Joan Rovira, que arribà a indicar que, en cas que el capità general digués que no, seria necessari un aixecament popular, tocant a sometent a la plaça de Sant Jaume per reunir la Milícia Nacional i la resta de la població.

Per negociar amb el capità general es decidí crear una altra comissió, que havia d'estar formada la meitat per regidors i l'altra meitat per representants del poble. Després de la seva constitució sortí per reunir-se amb el capità general. Solament una hora més tard la comissió ja estava de retorn, amb la negativa de donar suport a l'aixecament, malgrat l'advertència de possibles aldarulls ciutadans.¹⁰ Tot i la negativa del capità general, la Junta revolucionària es constituí, sobretot davant la pressió ciutadana, que no acceptava una negativa com a resposta. La Junta estava formada per quatre membres del partit republicà, deu de progressistes i quatre de moderats.¹¹ El missatge de la Junta seguia els dictats

9. «Última hora», *El Imparcial*, 6 de juny de 1843. Segons J. A. Álvarez, la situació fou molt diferent. El motiu de la seva persecució s'inicià ja de bon matí, durant la seva passejada per la Rambla, coincidint amb la Pentecosta, jornada en què els treballadors feien festa i passejaven pels carrers de la ciutat (pàg. 58-63).

10. *AMAB*, Llibre d'actes de l'Ajuntament de Barcelona, 5 de juny de 1843, pàg. 168-172.

11. Estava formada per Antonio Benavent, Vicente Castro (abat de Sant Pau), Joan Zafont, Miquel Tort (de Molins de Rei), J. Ricart (de Sant Feliu), M. de Senillosa, R. Degollada, I. de Angulo, J. Castells, J. Llacayo, V. Cisneros, F. Martínez, A. Grau (de Sabadell) i cinc persones més destacades dins de la societat catalana (Antonio MOLINER PRADA, «El movimiento centralista catalán de 1843», *Trienio*, 11 (maig de 1988), pàg. 28).

fets des de Reus.¹² Aquesta notícia i la manera com anaven desenvolupant-se els esdeveniments a la resta d'Espanya provocaren un gir copernicà en les decisions del mateix capità general, que finalment donà el seu suport al pronunciament.¹³ Potser la sortida del general Zurbano i la notícia que un grup de militars s'havien reunit a la Ciutadella per fer costat a un possible moviment insurreccional comportaren la necessitat de decantar-se cap a una posició més còmoda, i alhora més perillosa. Tanmateix, amb aquesta mesura la revolució quedava controlada per les classes dirigents barcelonines, i el poble deixaria de ser, a poc a poc, el principal protagonista.¹⁴

La tensió s'incrementà, tot i la proclama del capità general, quan la tarda del dia 6 de juny una columna de soldats sortí des de la caserna de les Drassanes per publicar la llei marcial, una situació que vivia la ciutat des de feia ja molts anys. En el moment d'arribar davant de l'edifici de Correus, el poble impedí que seguís el seu camí, fent proclames a favor de l'exèrcit, la Constitució i en suport als mateixos soldats, i finalment es cantà l'himne de Riego.¹⁵ Segons J. A. Álvarez, al capdavant dels amotinats es trobaven les diferents autoritats locals, destacant sobretot la figura del batlle, les quals aconsellaren als soldats que no intentessin donar un pas més i que, si ho intentaven, seria per sobre dels seus cadàvers. La situació de tensió comportà que els soldats tornessin al seu aquarterament.¹⁶ Les autoritats civils es dirigiren fins a la caserna de les Drassanes per demanar que la llei marcial no fos establerta a Barcelona i es comprometeren a mantenir l'ordre entre la ciutadania.¹⁷ Després de consultar-la amb el capità general, aquesta proposta fou acceptada, amb el compromís que, en cas d'aldarull, l'alcaldia en seria la responsable directa.

El dia 7 de juny la Junta decidí traslladar-se i establir-se a la ciutat de Sabadell, al·legant el fet d'una millor comunicació amb la resta de localitats sublevades. Però també argumentà que d'aquesta manera la possibilitat que de nou es bombardegés Barcelona seria quasi nul·la.¹⁸ A partir d'aquest moment, la Junta visqué un llarg període per diferents poblacions barcelonines.¹⁹ No serà fins al dia 8 de juny, a Sabadell, que la Junta féu una declaració d'intencions, on es recollia la idea de la creació d'una Junta Central, el no reconeixement del govern espartarista, que la província quedava sota el control de la Junta Suprema, i que aquesta, la Junta, solament es dissoldria quan es considerés que la reina i l'Estat estaven salvats.²⁰ Aquests punts són, en bona mesura, els arguments esgrimits al llarg del mes d'agost en la lluita pel poder entre la Junta i el govern central.

Ràpidament la Junta començà a legislar. Per poder fer prevaler l'ordre, la Junta determinà una sèrie de mesures: el nomenament, per part dels capitulars, dels

12. «Habitantes de la provincia de Barcelona», *El Imparcial*, 7 de juny de 1843.

13. AMAB, Llibre d'actes de l'Ajuntament de Barcelona, 6 de juny de 1843, pàg. 173.

14. J. A. ÁLVAREZ, *Pronunciamiento de Cataluña contra Espartero y su gobierno en junio de 1843*, Barcelona, 1843, pàg. 105.

15. «A última hora», *Diario de Barcelona*, 7 de juny de 1843.

16. J. A. ÁLVAREZ, *Pronunciamiento de Cataluña...*, pàg. 67-68.

17. «A última hora», *Diario de Barcelona*, 7 de juny de 1843.

18. «Habitantes de la provincia de Barcelona», *El Imparcial*, 8 de juny 1843.

19. Sabadell i Manresa (12 de juny), i tornà a Barcelona el dia 15 de juny.

20. «Habitantes de la provincia de Barcelona», *El Imparcial*, 9 de juny de 1843.

quarters i dels alcaldes de barri, i la creació d'una guàrdia ciutadana. L'incompliment d'aquestes mesures podia comportar unes multes considerables o ser jutjat.²¹ I per aconseguir el suport de les tropes, se'ls prometé la reducció d'un any de servei; a tots aquells de la lleva del 36, se'ls perdonava la resta del seu servei; i els militars professionals podrien ser recomanats per a un ascens.²² Barcelona es convertí així, ja de ple, en una ciutat 'lliure' del poder "ayacucho" i en la capital del nou govern revolucionari i provisional.²³

Però aleshores certs sectors de la ciutadania, identificats amb Espartero, començaren a fer córrer la notícia que el cop d'estat havia estat articularat pels sectors carlins. Una mostra prou clara és l'escrit fet per Josep Costa i Carbonell, en el qual es defensa a propòsit de la seva suposada col·laboració amb els carlins per promoure els moviments del juny a Barcelona.²⁴ També el mateix alcalde hagué de sortir a defensar el seu honor davant les denúncies d'esparterista, acusacions que ell negà, alhora que denunciava l'intent d'assassinat contra la seva persona, que solament pogué ser avortat gràcies a la delació d'algun confident.²⁵

El mes d'agost: la realitat de la desil·lusió

Trencament entre la Junta revolucionària i el govern central

Amb la fugida del general Espartero en direcció a Lisboa amb el vaixell Malabar s'acabava tot un període de guerra civil que durà dos mesos. A partir d'aquell moment, s'obria una nova etapa dins de la història d'Espanya, fruit d'una sèrie d'acords, que hem esmentat, entre les diferents juntes revolucionàries i el govern provisional. Però molt aviat aquests acords començaren a esvaïr-se com el fum. Les primeres decisions del govern marcaren el camí de tarannà autoritari, amb un predomini dels conservadors enfront dels seus companys d'aventura, els progressistes, i, de retruc, els republicans. Molt aviat, la mateixa Junta Suprema de Barcelona anà copsant aquesta sensació. Ja el 29 de juliol deixà palès el seu desànim i la por davant del futur de la revolució mateixa. La situació podia comportar «un nuevo abismo de convulsión e infortunios», un enfrontament directe, ja que tant el poble com l'exèrcit estaven armats i decidits a defensar els drets pels quals havien lluitat.²⁶ Així, el fet que el 6 d'agost el govern publicqués la convocatòria de Corts comportà que la Junta demanés de nou la constitució de la Junta Central, un clar enfrontament dins la bicefàlia de poder.

21. «Edicto», *Diario de Barcelona*, 9 de juny de 1843.

22. «Valientes del ejército», *Diario de Barcelona*, 10 de juny de 1843.

23. A partir de l'11 de juny, la Junta començà a dividir-se en diferents seccions, quelcom més semblant a un govern. Guerra quedà en mans de Vicente Castro, Martínez, Miguel Tort i López Vázquez; Hisenda en mans de Manuel Senillosa, Antonio Grau, Cayetano Almirall i José Ricart, i Governació en les de Juan Zafont, Isidoro Angulo, Rafael Degollada, José Llacayo i Juan Castells (*Diario de Barcelona*, 12 de juny de 1843).

24. «Remitido», *El Imparcial*, 8 de juny de 1843.

25. «Barceloneses», *El Imparcial*, 8 de juny de 1843.

26. *Diario de Barcelona*, 1 d'agost de 1843.

En aquest joc de legitimització, la premsa començà a posicionar-se a favor d'uns o dels altres: moderats, progressistes i republicans. Per aquest motiu, era necessari embolcallar tot el discurs periodístic amb un missatge polític. Així, des de les pàgines d'*El Constitucional*, diari progressista, s'argumentava que el govern López era provisional i que s'hauria de dissoldre en el moment que la Junta Central es reunís.²⁷ Però la Junta Central no es reuní mai completament. Mentrestant, els moderats barcelonins començaven a defensar el paper del govern López, sobretot des de les pàgines d'*El Imparcial*. El govern començava a dictar lleis restrictives i a abolir-ne d'altres, i així, a poc a poc, s'anà imposant dins del panorama estatal espanyol, reduint fins al més absolut ostracisme els seus companys de revolució.²⁸

Mentrestant, la residual Junta Central es traslladà fins a Calatayud, el 30 de juny, amb la justificació de ser una localitat més cèntrica que Madrid. Però la realitat era que la Junta es veia assetjada per les noves autoritats.²⁹ Per al redactor d'*El Imparcial*, el paper que havia de jugar la Junta Central era, solament, de pas previ per a la constitució d'un nou govern, contradient la visió donada per *El Constitucional*. Però en el rerefons també existia un debat prou viu: la regència i la curta edat d'Isabel II. El primer d'ells se centra en el fet de crear una regència unipersonal o un triumvirat. Les diferents juntes donaren el seu suport al sistema de triumvirat, com s'havia dictat en la Constitució de 1812, capítol III, article 189. El nou govern era més partidari d'atorgar la majoria d'edat a Isabel II. La curta edat de la nova reina, que solament tenia tretze anys, donà lloc als recels, justificats, sobre la possible manipulació i la influència que podien exercir els moderats sobre la reina, com ja havia passat amb Maria Cristina. Proclamar, aleshores, la majoria d'edat era vist, d'una banda, com l'allunyament del poder dels progressistes. Però també era percebut com l'excusa idònia per poder convocar les Corts Generals, fet que suposava que la creació de la Junta Central era innecessària. Les Corts havien de ser elegides per mitjà del sufragi censatari, segons la Constitució de 1837, el que suposava deixar fora dels canals de decisió la gran majoria del poble. Aquesta mesura l'hem de concebre com un cop d'estat des de dalt, deixant fora carlins i republicans i marginant els sectors progressistes, que farien de comparsa en les noves Corts.³⁰

Però, a poc a poc, el foc juntista es començà a debilitar per tot Espanya. Algunes juntes començaren a demanar la proclamació del govern López com l'única possibilitat d'estabilitat després d'un període de conflictitat social. Les juntes estaven, en la seva majoria, controlades pels sectors moderats i per l'oligarquia local, que dinamitava, des del seu interior, qualsevol possibilitat de victòria juntista.³¹

Per les mateixes dates, des de Madrid ja s'havia començat a orquestrar tot un moviment de conscienciació ciutadana per anar desmantellant els òrgans representatius perifèrics,³² sobretot vigents a Barcelona. Des de les pàgines d'*El Caste-*

27. *El Constitucional*, 1 d'agost de 1843.

28. *La Imprenta*, 1 d'agost de 1843.

29. *Diario de Barcelona*, 2 d'agost de 1843.

30. *La Imprenta*, 2 d'agost de 1843.

31. *El Constitucional*, 3 d'agost de 1843.

32. Aquí faig servir el terme perifèric per identificar qualsevol Junta fora de la ciutat de Madrid.

llano s'argumentava que la ciutat comtal era el centre esparterista espanyol, capgirant la història més recent de la mateixa revolució. Des de les seves pàgines es demanava una actuació ràpida i eficaç contra els possibles aldarulls. Davant d'aquestes declaracions, els progressistes advertiren que el resultat podia ser «unas copiosas sangrías recetadas por el general Galeno».³³

Però també l'enfrontament entre el nou govern i la Junta Superior de Barcelona s'anà dibuixant cada dia que passava. Aquest enfrontament arribà fins al punt màxim de lluita política gràcies a l'intent de copsar, per part de la Junta Suprema Provisional de Barcelona, els seus aliats i el seu poder dins de la ciutat. La Junta envià un escrit amb 4 preguntes a l'Ajuntament per copsar quina era la seva posició davant d'un hipotètic aixecament armat ciutadà. Les tres primeres preguntes anaven adreçades a comprovar quin era l'estat de la ciutat. La quarta demanava el posicionament de l'Ajuntament si el govern López no complia amb la proclama de Sabadell. Davant d'aquesta pregunta, l'alcalde, amb el suport de tot el consistori, intentà marcar distància entre els dos poders. I ho argumentà a partir de la premissa de concebre el paper de l'Ajuntament com un ens de caire administratiu i econòmic, mai com un de polític. Les qüestions polítiques eren solament en mans de la Junta Suprema o, en tot cas, en mans del cap polític del moment.³⁴

La Diputació de Barcelona denuncià aquesta situació explosiva que vivia Espanya: «Pero apenas el laurel de la victoria ha coronado nuestras armas, apenas tranquilo de zozobra, respira el corazón, otras nuevas vienen a agitarles y a turbar su paz. Las pasiones apagadas se reencienden; los partidos se dividen de nuevo; cada uno enumera y apuesta su fuerza y se dispone a vencer al otro». Per a la Diputació, aquest estat de prebullanga era el resultat de la no creació de la Junta Central i de la pervivència de les diferents juntes supremes: «¡Ay de la patria, ay de la libertad de los pueblos fuese desoído, si se vieran defraudadas sus esperanzas y realizados sus temores!».³⁵

El dia 5 d'agost arribà a Barcelona el cos de la Milícia Nacional de Mataró, que s'allotjà a la col·legiata de l'exconvent de Santa Anna per donar suport als postulats de la Junta Suprema de Barcelona. Això augmentà la tensió entre el govern López i la mateixa Junta, tal com havia advertit la Junta Superior de Lleida: «Las autoridades todas y especialmente la Junta Suprema esta en guardia y la Milicia Nacional dispuesta a escarmentar ejemplarmente cualquier intentona [de cop d'estat]».³⁶ Des de les pàgines d'*El Imparcial* s'analitzen les diferents revolucions que es donen arreu d'Europa i assenyalen, per al cas espanyol, que el principal problema era la Milícia Nacional. Segons el redactor, aquest cos havia de deixar la seva vessant popular per convertir-se en un cos professional, on els caps fossin militars professionals a sou de l'Estat. La fórmula, que comportaria una fidelitat cap al govern i l'Estat, és a l'origen de la Guardia Civil, el 1844. Així mateix, segons l'autor, seria l'única via per aconseguir la pau definitiva, ja que solament d'aquesta manera es podrien separar del comandament tots aquells ciutadans propers a la revolució.³⁷

33. *El Constitucional*, 2 d'agost de 1843.

34. *AMAB*, Llibre d'actes de l'Ajuntament de Barcelona, 7 d'agost de 1843.

35. *Diario de Barcelona*, 3 d'agost de 1843.

36. *El Constitucional*, 5 d'agost de 1843.

37. «Libertad», *El Imparcial*, 5 d'agost de 1843.

A partir del dia 6 d'agost, la premsa governamental entrà en un silenci total. D'aquesta manera, el progressisme es convertí en l'única veu crítica a la ciutat. Des de les pàgines d'*El Constitucional* es denuncià: que el poder del ministre López emanava directament de la voluntat de les Junes; que el camí seguit pel govern era de clar tarannà dictatorial, sobretot davant els fets de Madrid (dissolució de l'Ajuntament i de la Milícia Nacional); el nou paper titella atorgat a les Junes; la unió del món militar i del polític, fet endèmic de la major part del segle XIX; la repressió dels progressistes d'Alcoi, i un llarg etcètera. I aquest clima de crispació anà en augment quan la Junta Suprema de Barcelona passà a ser solament Consultiva o Auxiliar. Així, les Junes perderen gran part del seu poder, ja que a partir d'aquell moment no podrien legislar ni executar, fet que quedaria sota el control i la decisió del govern o del cap polític del moment. La Junta, segurament per apaivagar el poble, ho acceptà a contracor, però sense abandonar les seves reivindicacions.³⁸

Un nou escenari, una nova lluita

Davant la pujada de to de les declaracions, que eren el reflex dels símptomes de conflictivitat social i política, Soler i Matas demanà tranquil·litat al poble. Els primers aldarulls es produïren el dia 14, tot just després d'assabentar-se Barcelona de la pèrdua de poder de les juntes supremes. Tot i que no hi ha cap notícia dins de la premsa, el llibre d'actes de l'Ajuntament es converteix en una font molt valuosa per a poder treure l'entrellat dels esdeveniments d'aquelles dates. Els crits i les reclamacions de la població, que recorria Barcelona, se centraren en la demanda de la pervivència de la Junta Suprema de Barcelona i, de retruc, de tota la resta de juntes repartides per tot Espanya, així com la constitució de la Junta Central: «el haberse alterado el orden público en esta capital [Barcelona], pidiendo la Junta Central los varios grupos numerosos que en estos momentos recorren las calles con una bandera donde se lee aquel lema [: Junta Central]».³⁹ Davant els diferents aldarulls ciutadans, l'Ajuntament, amb el suport del cap polític de Barcelona, Lluís Collantes, decidí cridar a Generala en la Milícia Nacional a la plaça Sant Jaume, per poder apaivagar la ciutadania.⁴⁰ Els fets foren igualment reprovats per la Junta Auxiliar, que es declarà fidel a l'autoritat del nou govern.⁴¹ Així finalitzà el primer conat de revolta.

Però dos fets crispaven els ànims dels progressistes o, com ells mateixos es denominen, "purs". D'una banda, la comunicació de la Junta de Saragossa i, de l'altra, el fet de la sostracció de les armes de la Milícia Nacional, la de "la brusa". En el cas del comunicat de la Junta de Saragossa, datat l'11 d'agost, s'advertia al govern que aquell camí portaria al retorn dels temps de lluita i de sang, sobretot a partir d'entendre l'actuació de López i de Serrano com una traïció a la mateixa revolució.⁴² Així mateix, la nit del dia 14, el governador de la Ciutadella, Joaquim

38. *El Constitucional*, 14 d'agost de 1843.

39. AMAB, Llibre d'actes de l'Ajuntament de Barcelona, 15 d'agost de 1843.

40. AMAB, Llibre d'actes de l'Ajuntament de Barcelona, 15 d'agost de 1843.

41. *El Imparcial*, 15 d'agost de 1843.

42. *El Constitucional*, 16 d'agost de 1843.

Moreno de las Peñas, prengué les armes del batalló dels voluntaris de Catalunya, els coneguts com “de la brusa”, que era dirigit per Josep Font de Monràs. El governador havia aprofitat la nit, mentre els milicians descansaven, per sotmetre’ls a la seva voluntat: «Las ventanas todas estaban asestadas de fusiles y amenazaban una catástrofe y se les había ya desarmado». Segons ens explica Josep Font, fou cridat al despatx del governador, a les 12 de la nit, on li comunicà que no oferís cap resistència davant dels fets consumats o, si no, seria afusellat. Davant la pregunta de qui venia l’ordre, el governador li va contestar: «que suya era la orden del desarme, y suya la de que sería fusilado al menor alboroto que se notase». I aquest fet comportà un escrit signat per tots els caps de la Milícia Nacional de Barcelona, on es denunciaven els fets de la Ciutadella com un atac a la voluntat popular.⁴³ No ens ha d’estranyar que l’ordre hagués estat dictada pel general Arbuthnot, seguint les ordres del govern per tal de crispar, encara més, els progressistes barcelonins.

I és precisament el mateix dia 14 quan surt a escena un personatge força fosc i que decantà el procés fins a la lluita armada. El general Arbuthnot, més conegut pel poble com el “Borinot” o “Alcornoque”. Fou designat pel govern com a nou capità general de Catalunya, una tasca que desenvolupà de forma transitòria fins a l’arribada de Prim, el dia 18, que havia estat designat pel govern. El personatge fou acusat, tant per part de l’Ajuntament com per part de la Junta, de ser l’autèntic responsable dels futurs esdeveniments de lluita entre moderats i progressistes barcelonins.

Justament dos dies després, en ple estat de prerevolta, el dia 16 a la nit, l’Ajuntament quedà envoltat per una gran munió de persones, quan el consistori estava reunit en ple: «un inmenso gentío recorre las calles dando vivas a la Junta Central, lema que hemos observado escrito en una bandera blanca que ondea en medio del entusiasmo general». Una bandera que portava un jove conegut com a “Paxaté”, on es llegia «Junta Central y abajo los tiranos», tot cridant: «Mueran los moderados».⁴⁴ Mentrestant, la Milícia Nacional es reuní a la plaça de Sant Jaume al toc de Generala.⁴⁵ La població reclamava que el consistori barceloní defensés la Junta Suprema de Barcelona i la constitució de la Junta Central. El president de la Junta, ara Auxiliar, sortí a la balconada del palau de la Diputació Provincial, des d’on parlà al públic, prometent la defensa de la creació de la Junta Central. L’alcalde, després de consultar amb el cap polític, decidí escoltar l’opinió dels diferents cossos de la Milícia per copsar el suport existent entre la ciutadania. Davant el gran nombre de peticions de paraules es decidí a fer dues preguntes, per alleugerir les diferents intervencions: «¿Junta Suprema o Auxiliar?» i «¿Junta

43. *El Constitucional*, 17 d’agost de 1843. El document fou signat pels capitans Carlos Deteure, Francisco Batllori, Francisco Vila, Eduardo Aviñón, Miguel Pons, Francisco Mauri, José Toribio y Molina i Físico Juan Robira; pels tinents Gaspar Martínez, José Rosich, Luis Jordana, Juan Perera, Salvador Abella, Francisco Rovira, Juan Bager i Buenaventura Pinell; pels subtinents Antonio Ayerbes, José Tarasco, Luciano Ybáñez, José Granados, Jorge Sotero, Juan Pérez Burgos, Joaquín Rotenflue, Domingo Bigués, José Roger, Pascual Bonet, Benito Tomás, Mariano Huerta, Lorenzo Bachillería, Pablo Creuhet i Agustín Pich.

44. [ANÒNIM,] *Cuadro histórico y pintoresco de los sucesos de Barcelona durante los meses de setiembre, octubre y noviembre de 1843*, Barcelona, 1843, pàg. 4.

45. «Son las 11 de la noche», *El Constitucional*, 16 d’agost de 1843.

Central?». El resultat fou aclaparadorament a favor de la Junta Suprema i de la Junta Central. Tanmateix, una petita comissió de ciutadans defensà la mateixa postura i demanà al consistori que respectés la voluntat popular, fet que fou contestat per Martí, que es reafirmà en el fet que, per la seva banda, defensaria aquesta idea. La sessió acabà a dos quart de dues de la matinada.⁴⁶

Però aquest ple no estigué exempt de polèmiques. Així, el regidor Soler i Matas denuncià, davant el consistori reunit, la presència d'un militar enviat pel capità general, Arbuthnot, interessat a esbrinar la decisió i les qüestions plantejades. El mateix militar havia advertit que el triomf dels postulats juntistes seria entès com un atac contra el govern López, fet que donaria lloc a una divisió entre el món militar i el civil, comportaria un immediat aquarterament i la preparació per a la lluita:

Las tropas en la Ciudadela a cuyo lugar se ha retirado S. E. [capità general]. El Sr. Santamaría acto seguido se ha quejado amargamente de la conducta del Capitán General, abandonando a esta capital y a sus autoridades sin que nadie le haya hostigado ni intentando hacerlo.

El mateix Santa-Maria denuncià que aquest moviment fou dissenyat des de Madrid per desacreditar la Junta i el poble de Barcelona, com ho defensava la premsa de la Cort. Abans del resultat final, el capità general es retirà cap a l'interior de la Ciutadella. La reagrupació militar i civil comportà l'abandó de la caserna de les Drassanes, bo i emportant-se tot l'armament que pogueren. La caserna fou ocupada immediatament pel batalló de la Brusa.⁴⁷ El capità general també abandonà la custòdia de la presó, fet que li recriminà l'Ajuntament i la Junta, ja que Barcelona es podia convertir en una anarquia marcada per la violència dels sectors més marginals de la societat. Finalment, la mateixa Milícia Nacional es féu càrrec de la vigilància de la presó. Davant d'aquestes circumstàncies, l'alcalde mateix decidí tallar qualsevol comunicació amb el capità general, llevat que fos per conducte oficial. Escofet contradiu aquesta imatge del capità general, ja que el secretari de la Junta Auxiliar, Gaietà Almirall, li havia comunicat que el mateix capità general «ha oficiado en dicha Junta dándole el carácter de Suprema, en vista de esta manifestación que se ha acordado que así conste».⁴⁸

La contestació vingué de mans d'Arbuthnot, per mitjà d'una carta datada el 16 d'agost, en què justificà els seus moviments. Aquest fou el resultat de la mobilització de la població i de la crida de Generala, que comportà que la Milícia Nacional passés a controlar tots els carrers de la ciutat i diferents edificis militars. Aquests fets foren considerats com un desafiament al poder del govern; per tal motiu Arbuthnot decidí replegar-se dins de la Ciutadella, davant l'amenaça de la ciutadania. El mateix Arbuthnot donà la seva paraula de neutralitat sempre que no es fes cap acte violent contra els diferents edificis de caire militar o contra el seu personal; en cas contrari, obriria foc des de Montjuïc i la Ciutadella, fet que comportaria la destrucció de bona part de la ciutat, com ho havia fet el 1842 Es-

46. AMAB, Llibre d'actes de l'Ajuntament de Barcelona, 16 d'agost de 1843.

47. José COROLEU, *Memorias de un menestral de Barcelona (1792-1854)*, Barcelona, José Asmarats, 1916, pàg. 255-256.

48. AMAB, Llibre d'actes de l'Ajuntament de Barcelona, 16 d'agost de 1843.

partero.⁴⁹ Però aquesta neutralitat ràpidament s'esvaí. El fet fou el no reconeixement de la Junta, ni com a Suprema ni la Central: «como militar cuyo primer deber es la obediencia al gobierno constituido, no puedo en manera alguna reconocer la indicada Junta, en el concepto de Suprema, ni la autoridad omnimoda que se abroga».⁵⁰

Davant d'aquesta situació, la Junta decidí enviar una comissió per negociar, conscients de la força destructora militar. De bon matí, la comissió es dirigí fins a les portes de la Ciutadella, on Arbuthnot no els volgué ni rebre, fet que comportà que la possibilitat d'acabar amb tot el conflicte d'una forma pacífica s'esvaís ràpidament. La tensió es podia estendre per tota la ciutat en qualsevol moment.⁵¹

Cap a la Ciutadella, barcelonins

Tots aquests símptomes esclataren finalment el dia 17. Després de la reunió de l'Ajuntament, com ja hem vist, els carrers de Barcelona començaren a ser escenari dels primers enfrontaments. Per la tarda, diferents grups de moderats s'anaren concentrant en diferents indrets de la plaça de Palau, insultant i provocant els progressistes reunits. Uns moderats que, segons *El Constitucional*, havien sortit de la Ciutadella, on s'havien refugiat sota l'auspici dels militars, i que anaren fins a la mateixa plaça armats, «muchos de ellos con fusiles, y los demás con pistolas y puñales». L'armament els havia proporcionat el mateix Arbuthnot. Ja a la plaça començaren a cridar contra l'Ajuntament, la Diputació, la Junta i la Milícia Nacional, sobretot pel seu suport a la creació de la Junta Central. Mentrestant, els progressistes començaren a organitzar-se al toc de Generala, però amb la dificultat afegida que els músics milicians eren apedregats pels moderades. El resultat fou un noi, un treballador de la casa Plandolit que protegia el músic, mort a mans dels moderats.⁵² Per dissoldre la multitud, hi anà, amb uns 30 homes, el comandant del 7è batalló de voluntaris de Catalunya, Josep Torres i Riera. Féu carregar contra la multitud, fet que comportà la ràpida fugida de la ciutadania pels diferents carrers de la ciutat. Mentrestant, el moderats, que es dirigien a l'interior de la Ciutadella, feren 4 o 6 trets contra els milicians del 7è batalló abans de refugiar-se dins de la fortalesa.⁵³ Segons ens diu Pau Soler, dins de la Ciutadella es refugiaren els soldats, una part de la ciutadania identificada amb el moderantisme i un cert nombre de milicians.⁵⁴

Aquesta versió es contraposa amb els testimonis dels moderats o de curiosos que se n'havien anat fins a la plaça de Palau. Un d'aquests testimonis, que reproduïm íntegrament per la seva importància, contradiu completament el redactor d'*El Constitucional*:

49. *Diario de Barcelona*, 20 d'agost de 1843.

50. *Diario de Barcelona*, 20 d'agost de 1843.

51. *Diario de Barcelona*, 20 d'agost de 1843.

52. *APCB* (Arxiu Particular de la Casa Brusi), Documentació Pablo Soler, Sant Gervasi, 18 d'agost de 1843.

53. *El Constitucional*, 19 d'agost de 1843.

54. *APCB*, Documentació Pablo Soler, Sant Gervasi, 18 d'agost de 1843.

Salimos juntos de casa el señor Abella (que está ausente) como amigos e interesados que somos, con dirección a la Ciudadela de esta plaza, cuando al salir de entre la casa Lonja y de la de Xifré, vimos correr y esconderse apresuradamente la gente que pasaba y traspasaba por la plaza de Palacio gritando: LA CAMANCIA, LA CAMANCIA, LA PATULEA: nos volvimos hacia la parte de donde huían y vimos una partida del primer batallón de Voluntarios de Cataluña, que salía de la calle de la Espasería, comandada por el señor Torres. Se nos figuró que no había motivo para tales extremos de temor, y nos detuvimos en medio de la plaza diciendo esforzadamente: «No correr, señores, no correr, no teman, nadie les hará nada». Así lo creíamos, y era de creer; pero de sopetón sentimos una descarga que nos tiraron a muy corta distancia, que nos dejó estupefactos; nos reconocimos y por suerte ninguno de nosotros recibió daño alguno; entonces nuestro primer movimiento fue echar a correr parándonos frente la puerta de la Aduana, por ver si se nos perseguía a nosotros, o a quien; y en efecto, el señor Torres y Riera, con la espada en la mano y el brazo alto, venía apresuradamente hacia nosotros, seguido de los voluntarios y con fuertes gritos, mandaba «fuego, fuego» vituperándonos con apodosos bastante insolentes; conocimos que nos habíamos de defender sino queríamos ser asesinados, y efectivamente lo hicimos tan bien como pudimos, retirándonos hacia la Ciudadela y el señor Torras con los suyos por la muralla del Mar a las Atarazanas, precaución que por cierto le valió mucho. [...] En cuanto el decir si entraron, o no, en las principales de la Milicia nacional los voluntarios o la patulea, por distinguirlos mejor, a lo menos no puede negar el señor Torras que el mismo condujo e introdujo en la del 7º Batallón una compañía; y aún más, que un centinela de aquella fuerza colocado en una calle muy cercana a dicho punto, a un infeliz carabinero que no llevaba arma ninguna, y le pedía el paso para ir a su casa, se lo negó habiéndolo permitido a otros, y sin otro motivo, le tiró dos veces a quemarropa, y no saliéndole el tiro iba a traspasarle con la bayoneta, y gracias a los vecinos y a dos o tres nacionales que se interpusieron al momento, salvaron la vida a aquel pobre hombre.⁵⁵

Així mateix, un altre moderat que assistí als fets ens narrava una versió molt semblant a la que anteriorment hem transcrit. Ferran Abella fou perseguit per un grup de milicians que li dispararen en el moment de refugiar-se dins la Ciutadella. Això el va fer sortir de Barcelona per por de la seva seguretat personal, camí que seguien molts altres barcelonins per temor d'una més que probable revolta popular. Aquest fou el cas de Pau Soler, encarregat del *Diario de Barcelona* durant l'absència dels Brusi, que anà a viure a Sant Gervasi.⁵⁶ Però també Torres i Riera, en un comunicat, es defensa de les diferents acusacions per la seva actuació. Segons argumenta, fou atacat pels moderats, que tiraren diversos trets contra els seus homes que, segons ell, no contestà per tal d'«evitar un derramamiento de sangre».⁵⁷

55. *El Imparcial*, 27 d'agost de 1843.

56. *APCB*, Documentació Pablo Soler, Sant Gervasi, 18 d'agost de 1843.

57. *El Imparcial*, 22 d'agost de 1843.

Seguint la correspondència de Pau Soler, la ciutat fou controlada ràpidament pels sectors progressistes i pels diferents batallons de la Milícia Nacional: «Los del batallón de voluntarios ocupaban la plaza del Ángel y se habían apoderado de Sta. Clara [...]. Y mientras tanto los voluntarios van extendiéndose en los puntos que creen conveniente a su defensa».⁵⁸ Així, la ciutat quedà sota el control dels progressistes i els republicans, però amenaçats tant des de la Ciutadella com des del castell de Montjuïc. El assetjadors, els progressistes, es convertiren en assetjats.

Mentrestant, dins del consistori barceloní es comencen a percebre certes divisions, que es presentaven en forma de baixes voluntàries, justificades per malalties o viatges de negocis, i que comportaven que els regidors abandonessin la ciutat davant el vendaval revolucionari. Aquest fou el cas dels regidors Pere Argullé i Gregori Vigues. Davant d'aquests fets, el mateix batlle envià una carta, amb un to irònic, on demanava al govern que en les properes eleccions solament es presentessin persones amb bona salut.⁵⁹

Prim: l'inici de la llegenda de la traïció

La notícia dels aldarulls de Barcelona agafà Prim fora de la ciutat. Per ordre del govern, Prim es dirigí fins a Barcelona per intentar asserenar els ànims de la ciutadania i dels mateixos militars. Ja en els primers moments de conflictivitat el govern va designar Prim com a nou governador militar de Barcelona, el dia 9 d'agost, càrrec que havia exercit en la seva absència Arbuthnot: «Fuera o no consciente de ello, Prim se jugaba buena parte de su prestigio al aceptar este nombramiento».⁶⁰

Prim arribà a la ciutat el dia 17 d'agost, acompanyat pel seu amic militar Milans del Bosch. Immediatament, es dirigí cap a la Ciutadella, després que la Milícia no el deixés entrar a la caserna de les Drassanes. Els milicians el reberen amb el més absolut silenci, preludi de la imatge de traïdor envers el poble que el seguí la resta de la seva vida. Ja a la Ciutadella, es reuní amb Arbuthnot. Per tal de retenir-lo dins del recinte, avisà Prim d'una conspiració per assassinar-lo. Però la voluntat de Prim el féu decidir a sortir i dirigir-se cap a l'Ajuntament, escoltat per les autoritats locals. Dins de l'Ajuntament l'esperaven les diferents delegacions de la Milícia Nacional, la Junta, el cap polític, l'alcalde, els regidors encara residents a Barcelona, Milans del Bosch i «otras notables personas por su posición social». Aquesta primera reunió s'allargà fins a dos quarts de dues de la nit. El resultat fou un fracàs absolut, sense arribar a cap acord. Però sí que serví perquè Prim prometés que no faria servir mai la força contra la ciutat.⁶¹ Una promesa que traí solament un mes més tard. Tot seguit, Prim es retirà a casa de la seva mare, al carrer del Conde del Asalto, per poder descansar.

El dia 18, a les 10 del matí, s'inicià de nou la conversa entre totes les parts. D'ella sorgí un primer acord: la retirada d'Arbuthnot com a governador de la Ciuta-

58. *APCB*, Documentació Pablo Soler, Sant Gervasi, 18 d'agost de 1843.

59. *AMAB*, Llibre d'actes de l'Ajuntament de Barcelona, 17 d'agost de 1843.

60. ANGUERA, *El general Prim...*, pàg. 137.

61. *El Constitucional*, 19 d'agost de 1843.

della i que el brigadier Joan Pujol fos designat com a cap del castell de Montjuïc en lloc de Bernardo Echalecu. Però la Milícia Nacional seguia vigilant els carrers de la ciutat, bé que s'anava retirant. I les mateixes autoritats es comprometeren «que no habrá excesos de ninguna clase y de que ahora para siempre va a asegurarse la tranquilidad pública, yo creo que serán hijas de sus buenos deseos, pero temo que en ello se lleven ahora como muchas otras veces un lamentable chasco».⁶² Segons un testimoni de les reunions, d'aquestes sortí un acord d'enviar una comissió a Madrid per reclamar la convocatòria de la Junta Central. Però en tota la premsa no hi ha notícia d'aquest preacord.⁶³ Segons el mateix Pau Soler, es parlà d'aquest acord el dia 21 d'agost, fet que ens fa sospitar que fou signat el dia 20. Segons Soler, els acords foren:

El General volverá a su Palacio, las tropas darán las guardias de costumbre en la ciudad, circularán amistosamente por sus calles: la Milicia ocupará Atarazanas, punto de que por ahora quedarán privados los militares, se elevará una reverente pero fundada exposición al gobierno insistiendo en la conveniencia de la junta central y pidiendo la reunión de ella: la de esta Provincia será en el entre tanto puramente consultiva o auxiliar, y el Batallón de Volunt[arios] creado por la junta dejará esta ciudad para ser empleado en lo que se crea conveniente fuera de ella, marchando dos o cuatro comisionados a la costa para robustecer verbalmente los motivos de la exposición o la razón de ella. Designase como uno de ellos el Sr. Torres y Riera.⁶⁴

Però aquesta maniobra era totalment impossible que arribés a bon port, ja que el govern s'havia tancat en banda en no voler negociar una sortida pacífica. Com ens diu Pere Anguera, i ho corrobora el testimoni de Pau Soler, l'actitud de Prim era guanyar temps per controlar millor la situació. Així ho demostra la declaració pública que sortí a tota la premsa, on Prim fa una declaració de principis a favor del govern i, aleshores també, difon la idea que els mecanismes de la política i de la Constitució eren els necessaris i bàsics per canviar la situació de la societat. D'aquesta manera, solament l'exèrcit estava legitimat per fer servir la força, en cas de necessitat d'un canvi de govern, com succeí durant tota la resta del segle XIX.⁶⁵

El dia 22 d'agost, l'Ajuntament, amb l'alcalde Josep Soler i Matas, redactà un text que volia posar el colofó als esdeveniments del mes d'agost i que, en gran part, coincideix amb la tesi de Prim. Per ells, els motius de la lluita s'havien esvaït i la veu de Barcelona se sentiria a Madrid, per la qual cosa es feia innecessari l'ús de la força com a element principal de canvi polític, sobretot de la voluntat popular. I per aconseguir aquest ambient de tranquil·litat es demanava als treballadors que tornessin als seus llocs i que la patronal obrís de nou les fàbriques.

62. APCB, Documentació Pablo Soler, Barcelona, 19 d'agost de 1843.

63. *Diario de los sucesos de Barcelona en setiembre, octubre y noviembre de 1843, con un apéndice que contiene los documentos más importantes por unos testigos presenciales*, Barcelona, 1843, pàg. 3.

64. APCB, Documentació Pablo Soler, Barcelona, 21 d'agost de 1843.

65. «Barceloneses» [17 d'agost de 1843], *Diario de Barcelona*, 20 d'agost de 1843.

Així, Barcelona estava preparada per començar a comerciar amb la resta de ciutats de la península, perquè ja s'havia pacificat.⁶⁶

A partir d'aquest moment, Barcelona queda tranquil·la i controlada, expectant per les converses que la delegació barcelonina, a favor de la creació de la Junta Central, havia de fer a Madrid amb el nou govern. Era la calma que advertia de la tempesta que estava a punt d'esclatar en forma de l'última gran bullanga de Barcelona, amb l'últim gran acte de la revolució liberal. D'aquesta manera, s'acabava tot un període d'esperança i s'iniciava un període tan fosc com el mateix regnat de Ferran VII, el predomini moderat i militar de la vida política espanyola i, de retruc, de la catalana.

Conclusions

La correspondència de Pau Soler amb Antoni Brusi ens mostra una Barcelona tranquil·la i sense cap més incident remarcable la resta del mes agost.⁶⁷ Així mateix, resseguint la premsa, aquesta idea es confirma: desfilades militars, el retorn dels obrers a les seves feines, les passejades dels caps de setmana per la Rambla, etc. Solament uns dies després, el 2 de setembre, de nou la bullanga es tornà a reactivar i aquesta vegada amb una renovada força. La situació es prolongarà fins al mes de novembre.

Com hem pogut copsar en aquest text, apareixen termes com ara "jamancians" («camancians») i progressistes purs; els enfrontaments entre juntistes i governamentals; la lluita entre la llibertat o l'esperança democratitzadora i un govern de tarannà dictatorial; el protagonisme del poble menut; la divisió entre societat civil i militar, etc. Tot un escenari ideològic i bel·ligerant que donarà com a resultat la futura bullanga de la Jamància, que es començà a covar al llarg de tot el mes d'agost i la reivindicació de la qual neix en el mes de maig-juny de 1843.

La importància d'aquest mes és clau per entendre els futurs esdeveniments dels mesos de setembre, octubre i novembre. Unes reclamacions que tancaren en fals el procés de la revolució, per no dir guerra, liberal (1833-1843). El resultat deixà els moderats en el poder durant 10 anys i la imatge del general Prim molt danyada. Però també fou el moment en què la burgesia, bé que segurament ja amb anterioritat, prengué consciència que la revolució no era el millor mitjà per aconseguir els canvis necessaris per a millorar la situació de Catalunya. La Jamància és una porta que es tancà i que no es tornà a obrir fins al 1931, amb la proclamació de la II República, quan a Catalunya es restaurà la Generalitat i, amb ella, les seves llibertats. És tota una etapa que influí de forma molt significativa en els pensadors i els polítics catalans de tot el segle XIX, que visqueren en la seva pròpia carn els fets de la revolució social: Joan Mañé, Jaume Balmes, Duran i Bas, Pi i Margall, Víctor Balaguer, etc.

66. *Diario de Barcelona*, 23 d'agost de 1843. Proclama datada el 22 d'agost.

67. Documentació Pablo Soler, 20-29 d'agost de 1843.